

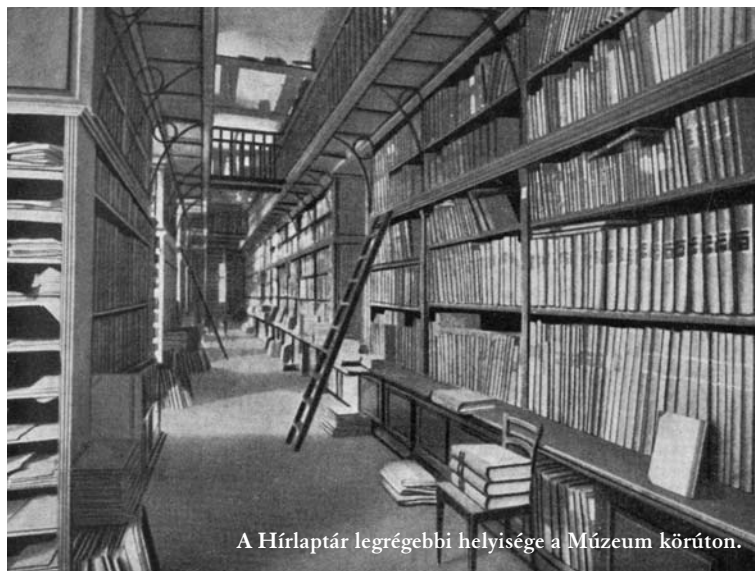
125 ÉVES A HÍRLAP- ÉS FOLYÓIRAT GYŰJTEMÉNY

Ma, a születésnap csomagok és egyéb alkalmi összeállítások idején talán kevesen gondolnak arra, hogy mi csoda erőfeszítéssel hozták létre, és milyen gondosan és előrelátóan gyarapították elődeink azt a gyűjteményt, amelynek létrejöttéért id. Szinnyei József oly kitartóan küzdött. Az ő két évtizedig tartó „lobbizása” vezetett oda, hogy Trefort Ágoston közoktatási miniszter 1884. július 2-án végre elrendelte az Országos Hírlapkönyvtár létrehozását a Magyar Nemzeti Múzeum keretében. A rendelet végrehajtására természetesen Szinnyei kapott megbízást, aki ekkor még az Egyetemi Könyvtárban volt alkalmazásban, ezért feladatát a két könyvtár között megosztott munkaidőben végezte. Segítőivel, Kereszty Istvánnal és Váczy Jánossal – a két napidíjas munkatársal – és egy szolgálóval, néhány nap elteltével hozzá is fogott a Nemzeti Múzeum állományának rendezéséhez,

feldolgozásához, majd kiegészítéséhez, az Egyetemi Könyvtár, az Akadémiai Könyvtár, a Nemzeti Kaszinó és az Erdélyi Múzeum hírlapanyagával. Rendkívüli, és nemzetközi szinten is élenjáró volt ez az igyekezet, hiszen a Bibliothèque National-on és a British Library-n kívül nem akadt hasonló intézmény, de hasonlóan gazdag gyűjtemény sem egész Európában. A Nemzeti Múzeum és annak könyvtára két okból látszott alkalmasnak arra, hogy egy ilyen nagyszabású terv megvalósításának helyszíne legyen. Először azért, mert a legnagyobb hírlap gyűjteménnyel rendelkezett, másodsor pedig azért, mert az alapító gróf Széchényi Ferenc szándéka szerint, alapításától kezdve, országos, nemzeti, megőrző feladatokat ellátó intézmény volt maga is. Hogy e feladatát maradéktalanul betölthesse, már 1802-ben rendelet született arról, hogy az Egyetemi Könyvtár mellett, a Nemzeti Múzeum is részesüljön kötelezpéldányban. A kormány megbízásából Szinnyei 1885 és 1887 között fölkereste az ország összes hírlapnyomdáját, hogy személyesen győzze meg a nyomdászokat, a lapok beküldésének fontosságáról, amit melleleg az 1848. évi XVIII. tc. is előír. Szinnyei 'turnéi' sikeresnek bizonyultak. A gyűjtemény szépen gyarapodott, rendeződött.

Az I. világháború alatt a kötetzeti kapacitás csökkenése miatt, az állomány már-már 'kezelhetetlenné' vált. A feldolgozás lelassult, a kötetlen hírlapok száma pedig ismét növekedett. Ennek ellenére, a könyvtár vezetése és munkatársi gárdája, rendkívüli erőfeszítéseket tettek a háborús nyomtatványok, köztük a hírlapok beszerzésére is. A könyvtár vezetői felhívással fordultak a diplomáciai testületekhez és más hivatalokhoz, hogy munkatársaik kísérik figyelemmel és gyűjtsék össze a háború dokumentumait. Több magánszemély (köztük tanárok, papok, tudósok) önkéntes gyűjtőmunkájával igyekeztek pótolni a háborús viszonyok miatt elmaradt kiadványokat. A háborút követő békekötés után, sok nyomda és nyomtatvány került ki a kötelezpéldány rendelet hatálya alól, így a beszolgáltatott lapok száma 1920-ban a korábbiaknál már csak a 20-25 %-át érte el. A hiányt ismét vásár-

A Hírlaptár legrégebbi helyisége a Múzeum körülton.

lásokkal és komoly egyéni áldozatokkal próbálták pótolni a Nemzeti Könyvtár munkatársai és hívei.

A II. világháború is alaposan beleszólt a Tár 'nyugodt' életébe. A nagyobb harcok idején, és főként Budapest ostromakor a hírlapkötetek lekerültek a Nemzeti Múzeum pincéjébe, majd a harci zaj elültével ismét visszakerültek helyükre, a raktári polcokra. Ez 20.000 hírlapkötet kétszeri mozgatását jelentette, ami az itt dolgozóktól emberfeletti erőfeszítést kívánt. A háború után módosult a könyvtár gyűjtőköre. Az új országhatárokon túlról korábban csak a magyar nyelvű lapokat gyűjtötte a könyvtár,

ám később a szomszéd országok, valamint a történelmileg, diplomáciailag fontos régiók népeire, földjére, kultúrájára vonatkozó irodalmat, így azok legfőbb hírlapjait is. Tekintettel az emigránsok növekvő számára, egyre fontosabbá váltak a távolabbi földrészekben élő magyarok lapjai is. A tartalmi bővülés mellett fokozatosan egy komoly tipológiai átrendeződés is történt 1945 és 1957 között. Szinnyi Hírlapkönyvtára még csupán a hírlapokról szólt, tehát az egy hónapnál gyakrabban megjelenő sajtótermékekről. Mivel a lapok periodicitás szerinti szétválasztása egyre nehezebbé vált, a Hírlaptár gyűjtőköre kibővült az ennél ritkábban megjelenő folyóiratokkal.

A Tár, mondhatni fénykorát, Dezsényi Béla irányítása alatt élte. Dezsényi 1943-ban vette át, az ekkor már Hírlaptárnak nevezett részleg vezetését, amit 1962-ig látott el. Ez a húsz év sem volt mentes a nehézségektől, ám ennek ellenére (vagy éppen ezért), munkatársaiból igen jó közösséget létrehozva, szorgalmas, lelkes és szervezett munkával, igen szép eredményeket tudott felmutatni. Úgy tartotta, hogy a Hírlaptár „fokozott tudományos felelősséggel tartozik, a megőrzés és a feldolgozás általános kötelességein felül...”¹ Ezt a tudományos felelősséget Dezsényi megosztotta kollégáival. A napi munkán túl, megkívánta tőlük a szakirodalomban való naprakészséget, ismereteik gyarapítását, a sajtótörténeti kutatómunkát és a publikációkat is. Az ő vezetésével 1946-ban megkezdődött a folyóiratok repertorizálása, a cikk-katalógus

építése, valamint külső- és belső munkatársakkal, akadémiai célhittel a hiányzó korszak-bibliográfiák anyagának a cédulázása. Ennek első eredménye *A magyar sajtó bibliográfiája 1945-1954*, 1956-os megjelenése volt. A Hírlaptár – „mint kutatólaboratórium” – sajnos nem sokáig tölthette be ebbéli küldetését. Dezsényit eltávolították a Tár éléről és néhány év múlva előkerült a funkcionális munkaszervezet kérdése is. Eszerint a külön-

gyűjteményeket a gyarapítás – feltárás – használat modelljének megfelelően kívánták felosztani, és a könyvtár megfelelő részlegeihez csatolni. A tárukban őrzött dokumentumok sajátosságaira való tekintettel, a többi tár esetében elálltak ettől, a Hírlaptárra vonatkozóan azonban nem. 1971-ben elsőként a gyarapítást választották le a Tárról, majd ezt követően az olvasószolgálatot (és vele együtt a tájékoztatást), valamint a raktározást is. Ez az átszervezés ekkor csupán szervezeti megosztottságot jelentett. Az igazi „szétszórásra” 1985-ben, a Budai Várba való beköltözéskor került sor. Ezt ekkor már a hajdani Hírlaptár mérete is indokolta, mivel úgy tűnt, hogy az új épületben nincs megfelelő nagyságú hely, ahol a teljes Hírlaptár elhelyezést nyerhet. A Tár korábbi feladatain ezentúl, több – olykor fizikailag egymástól igen távol lévő – különböző részleg osztozott.

Pár év múlva – tapasztalva a döntés negatív következményeit – a Főigazgatói Kollégium ismét napirendre tűzte a Hírlaptár-kérdést. A könyvtár főigazgatója 1988. november 4-én létrehozott egy munkabizottságot. Tagjainak feladata az volt, hogy tanulmányozzák a Hírlaptár újbóli felállításának lehetőségét. Illyés Katalin elkészítette a „*Javaslat a Hírlaptár önálló szervezeti egységként való megszervezéséről és működéséről*” című tanulmányát, amit a bizottság többi tagja véleményezett. A könyvtár vezetősége – e vélemények és javaslatok nyomán, a helyi adottságokra való tekintettel – a kérdést elvetette. A döntés következményei nyilvánvalóak: a hírlap- és folyóirat gyűjtemény többé nem különgyűjtemény, de természeténél fogva nem válhatott igazán a törzsgyűjtemény részévé sem. Igen nehezen megvalósítható – mondhatni meglehetősen visszszorult – a hírlapok „érdekvédelme” is, mint ahogyan a hírlapok „rendetlen természetét” valamennyi oldalról jól ismerő szakemberek képzése is lehetetlenné vált. Bízunk azonban abban, hogy – amint azt Görgey tábornok mondta, „*az igaz ügy örökre veszve nem lehet*” –, a könyvtár jelenlegi és jövőbeli munkatársai, használói éppen olyan gonddal és lelkesedéssel vigyáznak az egykori Hírlaptár értékeire, mint azt elődeink tették. A 2009-ben megszületett Sajtótörténeti Osztály és a könyvtárban működő akadémiai sajtótörténeti kutatócsoport pedig, betöltik majd azt az űrt, amely az Országos Hírlapkönyvtár, a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtárának Hírlaposztálya, majd a Hírlaptár és ezek nagytudású, szorgos munkatársai maguk után hagytak.

Kocsy Anikó
akocsy@vipmail.hu

¹ Periodikák a könyvtárban / Dezsényi Béla [Bp.] : [OSZK], 1954. - 7.p.

² A magyar sajtó bibliográfiája. 1945-1954 / Dezsényi Béla, Falvy Zoltán, Fejér Judit. – Bp. : Művelt Nép, 1956. – 159 p.